

Recreatieve visserij onder de loep

Tekst: Martin de Graaf, IMARES
Fotografie: IMARES en Sportvisserij Nederland

Hoeveel recreatieve vissers zijn er in Nederland en hoeveel vis vangen deze vissers? Deze op het eerste gezicht simpele vraag is volgens IMARES onderzoeker Martin de Graaf in de praktijk niet eenvoudig te beantwoorden. Vooral het nauwkeurig schatten van het aantal sportvissers en hun vangsten is vaak een lastige opgave.

De belangrijkste aanleiding voor dit onderzoek is de toegenomen aandacht van de Nederlandse overheid voor de recreatieve visserij. Die aandacht is mede ingegeven door richtlijnen van de Europese Commissie. Deze verplichten de lidstaten sinds 2009 tot het verzamelen van gegevens over de omvang van de recreatieve vangsten van aal, kabeljauw, zeebaars, blauwvintonijn, zalm, haaien en roggen. Voor Nederland geldt deze verplichting alleen voor kabeljauw, aal, haaien en roggen. Daarnaast worden, ook in het kader van het aalbeheerplan, gegevens over de aal verzameld. In het najaar van 2009 is IMARES in opdracht van het toenmalige Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit van start gegaan met het Recreatieve Visserij Programma. Sportvisserij Nederland is nauw betrokken bij de inhoud van het Recreatieve Visserij Programma en levert een financiële bijdrage. De georganiseerde sportvisserij is al veel langer bezig met het inventariseren van het aantal sportvissers in Nederland. Sinds begin jaren '90 wordt in opdracht van de landelijke organisatie regelmatig onderzoek uitgevoerd door TNS NIPO. Doel van dit onderzoek is inzage te krijgen in het aantal vissers, de vangsten, uitgaven en motivatie van de vissers.

Recreatieve visserij in Nederland

In Nederland bestaat de recreatieve visserij grofweg uit twee categorieën. De ene en veruit de grootste groep bestaat

uit recreatieve vissers die gebruikmaken van één of meerdere hengels. De andere groep zijn recreatieve vissers die vanaf de kant gebruikmaken van vaste vistuigen zoals fuiken, hoekwant en staand want. De categorie die met vaste vistuigen vist, dient een vergunning te hebben. Het gebruik van vaste vistuigen is alleen toegestaan in de wateren langs de kust. In het binnenwater is het gebruik van deze vistuigen voorbehouden aan de beroepsvisserij. Voor het recreatief vissen met vaste vistuigen is een vergunning nodig voor de Waddenzee (466 vergunningen in 2010) en de Delta (Oosterschelde, Westerschelde: 711 vergunningen in 2010). Voor het vissen met vaste vistuigen in de Noordzee langs de hele Nederlandse kust is echter geen vergunning nodig en het aantal recreatieve vissers met vaste vistuigen in dit gebied is tot op heden onbekend.

Voor het vissen met een hengel op zee of in de kustwateren is geen visvergunning nodig en gelden er slechts beperkingen met betrekking tot minimum maten voor specifieke vissoorten. Dit in tegenstelling tot de recreatieve visserij met de hengel op de binnenwateren die aan veel regels is gebonden (locaties, vistuig, aas, seizoen, minimum maat). Voor nagenoeg alle binnenwateren dient de recreatieve visser te beschikken over een schriftelijke toestemming, meestal de VISpas, in combinatie met de Landelijke dan wel Federatieve Lijst van Viswateren.

De minister van Visserij heeft besloten het gebruik van fuiken, hoekwant en

staand want door recreatieve vissers vanaf 1 januari 2011 in alle zee- en kustwateren te verbieden. De Tweede Kamer heeft de minister echter verzocht het verbod op het recreatief vissen met staand want te heroverwegen. Waarschijnlijk wordt over de recreatieve staand wantvisserij eind 2010 een definitief besluit genomen.

Het huidige landelijke Recreatieve Visserij Programma is om die reden dan ook tot nader order afgestemd op recreatieve vissers die gebruik maken van één of meerdere hengels.

Methodiek

Het verzamelen van vangstgegevens van de commerciële visserij is in Nederland betrekkelijk eenvoudig aangezien de commerciële vissers zijn geregistreerd. Het gaat daarbij om kleine aantallen die op een paar bekende plaatsen hun vangst aanlanden. De recreatieve vissers die Nederland kent zijn daarentegen slechts ten dele geregistreerd. Daarbij gaat het om grote aantallen vissers die verspreid over vele binnenwateren en zee- of kustwateren kleine hoeveelheden vis vangen. Hierdoor is het niet eenvoudig om goede data over de recreatieve visserij te verzamelen.

Toch kan de deelname aan de recreatieve visserij en sociaal economische of demografische profielen van recreatieve vissers goed worden bepaald via het houden van enquêtes. Zowel schriftelijke als telefonische enquêtes kunnen een robuuste en kostenefficiënte methode

zijn, mits er rekening wordt gehouden met de non-response bias.

Voor gedetailleerdere informatie over de vangstinspanning (bijvoorbeeld aantallen visdagen per jaar, vangsten in aantallen en/of grootte en het uitgavenpatroon) zijn de hierboven vermelde enquêtes veel minder geschikt. Zo zijn er de laatste jaren kabeljauwvangsten door recreatieve vissers gerapporteerd die – op grond van de gebruikte methodiek – te hoog worden geschat. Het blijkt dat deze met telefonische en schriftelijke enquêtes verkregen vangstgegevens, waarbij een jaar wordt teruggekeken, minimaal met een factor 1,5 tot 2,5 worden overschat (zie kader).

Screening en Diary Survey

Voor het verkrijgen van een betrouwbaar beeld van de vangsten heeft de Planning Group for Recreational Fisheries Surveys van de Internationale Raad voor Onderzoek der Zee (ICES) een methodiek ontwikkeld die bestaat uit twee fasen: de Screening Survey en de Diary Survey.

Screening Survey

De bedoeling van een Screening Survey is om het aantal recreatieve vissers onder de bevolking te bepalen, een demografisch profiel van vissende huishoudens op te stellen en representatieve kandidaten te selecteren voor vervolgonderzoek tijdens de tweede fase (de Diary Survey). In

landen waar alle recreatieve vissers zijn geregistreerd is deze stap betrekkelijk eenvoudig. In Nederland is echter slechts een deel van de recreatieve vissers geregistreerd en moet een steekproef van de gehele bevolking worden genomen om het aantal recreatieve vissers te bepalen.

Diary Survey

Een selectie van recreatieve vissers wordt gevraagd deel te nemen aan een Diary Survey om gedetailleerde gegevens te verzamelen over inspanning, vangsten, uitgaven en/of beleving van individuele vistrrips. Het belangrijkste is dat de deelnemers aan de Diary Survey zeer regelmatig (minimaal één keer per maand) worden

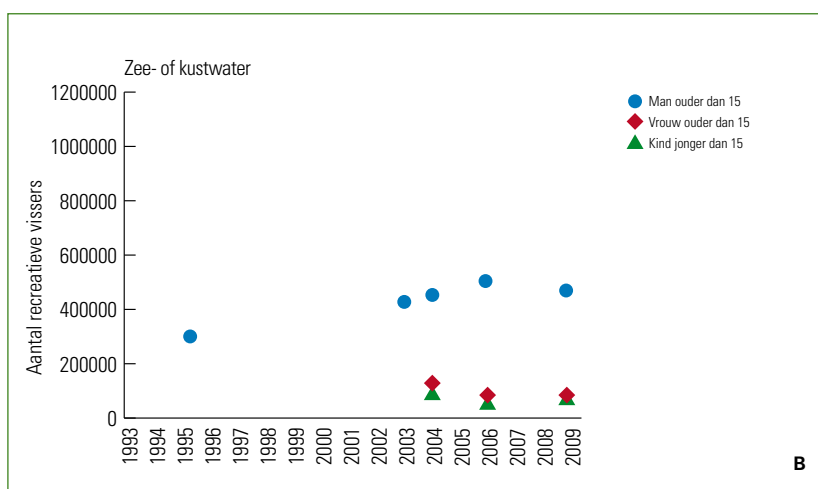
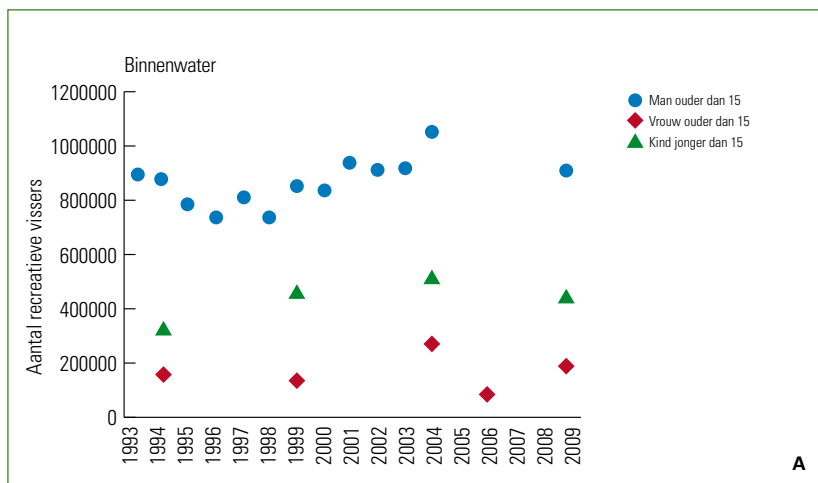
Fouten in de rekensystematiek

Recall bias

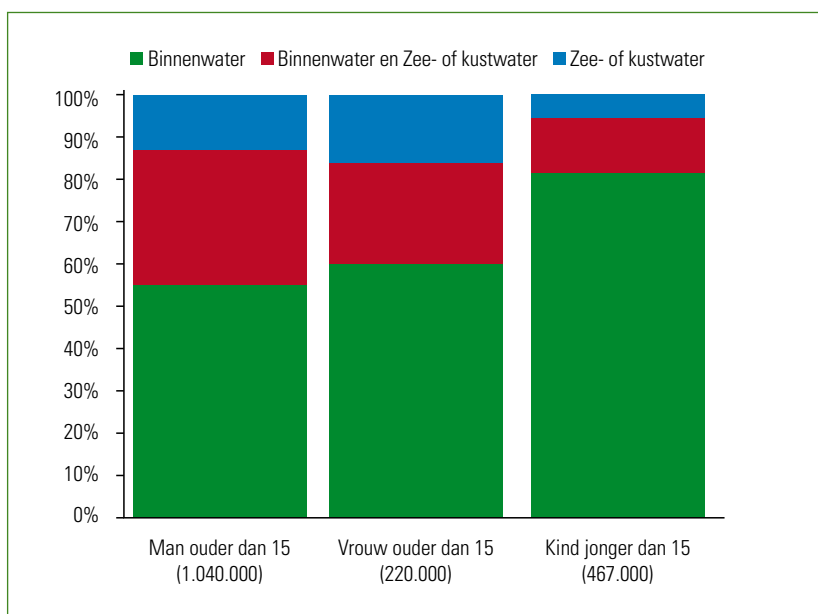
De maximale periode (recall periode) waarover een visser nog redelijk betrouwbaar details over vangsten kan herinneren, is een periode van een week of vier. Bij een fanatieke visser is deze periode zelfs nog korter. Het is echter heel gebruikelijk dat er enquêtes (recall surveys) worden gehouden onder vissers waarbij wordt gevraagd hoeveel vis iemand de afgelopen twaalf maanden heeft gevangen. Dit soort enquêtes zijn onbetrouwbaar aangezien meerdere studies duidelijk hebben aangetoond dat vangsten een factor 1.5 tot 2.5 te hoog worden geschat. Deze overschatting van vangsten wordt recall bias genoemd. Vissers overdrijven hun vangsten niet expres, maar over zulke lange recall perioden treedt er een aantal verschijnselen op. Personen gaan onbewust afronden wat leidt tot een overschatting van de werkelijke vangst. Een geënquêteerde visser maakt een snelle berekening als er wordt gevraagd naar zijn vangsten tijdens de afgelopen twaalf maanden, bijvoorbeeld 5 vissen per vistrip x 10 vistrrips = 50 vissen gevangen. Fanatieke vissers maken dan ook een grotere fout dan vissers die maar 1 of 2 keer hebben gevestigd. In de resultaten van zulke enquêtes komen de nummers 0 en 5 ook het meeste voor, dit verschijnsel heet number preference. Verder hebben studies onder jagers en vissers in Amerika aangetoond dat positieve ervaringen zoals het vangen van vis onbewust overschat worden. Studies die gebruikmaken van logboeken waar vissers hun vangsten direct aan de waterkant of aan het eind van de dag kunnen invullen (zeer korte recall periode) of studies waar vissers aan de waterkant worden geïnterviewd verdienen dan de voorkeur.

Non-response bias

Persoon A wil weten hoeveel recreatieve vissers er zijn en stuurt 1000 vragenlijsten naar 1000 willekeurig geselecteerde adressen. Na een maand heeft persoon A 500 vragenlijsten teruggekregen en hij is erg tevreden met de response van 50%. De ingestuurde vragenlijsten tonen dat alle 500 geënquêteerden hebben gevestigd. Zonder verder vervolgonderzoek bij de geselecteerde deelnemers die de vragenlijst niet hebben teruggestuurd, trekt persoon A de conclusie dat de participatie in de recreatieve visserij 100% is. Tijdens een vervolgonderzoek belt een sceptische collega, persoon B, de 500 personen die de vragenlijst niet hebben ingevuld (de non-response groep) en komt er achter dat deze 500 personen allemaal niet hebben gevestigd. De juiste conclusie is dus dat de participatie in de recreatieve visserij niet 100% maar slechts 50% bedraagt! Iemand die zelf vist is veel eerder bereid om aan een enquête mee te werken over het onderwerp recreatieve visserij dan een persoon die niet vist. Deze tweede, zeer belangrijke analyse van de groep die in eerste instantie niet reageert op een vragenlijst, wordt echter regelmatig overgeslagen en kan dus een zeer vertekend beeld geven van de participatie in de recreatieve visserij. Deze foutieve uitvoering en interpretatie van een enquête wordt ook wel non-response bias genoemd. De foutieve interpretaties van enquêtes veroorzaakt, door recall bias en/of non-response bias, gelden uiteraard voor alle onderwerpen die onderzocht worden via online, post of telefonische enquêtes en niet voor de recreatieve visserij. Met andere woorden, gebruik uw gezonde verstand en wees kritisch bij het beoordelen van een enquête op zijn waarde.

Figuur 1. Aantallen recreatieve vissers in binnenwater (A) en zee- of kustwater (B) sinds begin jaren '90.

Figuur 2. Verhouding tussen het aantal vissers op het binnenwater en zee- en kustwater.

benaderd. De deelnemers houden vaak een logboek bij als geheugensteuntje, maar het belangrijkste is het regelmatige contact met de deelnemers waarbij de informatie wordt overgedragen van de deelnemer naar de medewerker van het onderzoeksprogramma. Het logboek zelf en de korte periode tussen de contacten met de deelnemer verhogen de betrouwbaarheid van de resultaten.

In aanvulling op de bovengenoemde surveys wordt er in Nederland ook veldwerk verricht. Daarvoor worden op een aantal locaties vangsten van recreatieve vissers doorgemeten en wordt de soortenkennis van recreatieve vissers getest.

Resultaten Screening Survey 2009

In december 2009 zijn in samenwerking met TNS NIPO 57.730 huishoudens benaderd om een schatting te maken van het aantal recreatieve vissers in Nederland. Om fouten in de rekensystematiek (zie kader) te vermijden, werd de korte vragenlijst over participatie in de recreatieve visserij 'blind' aangeboden aan de huishoudens. De Screening Survey maakte deel uit van de maandelijkse omnibus enquête die TNS NIPO standaard aan het begin van de maand naar (een deel van) de huishoudens in haar database stuurt. Deelnemers aan deze enquête in december 2009 wisten niet van te voren dat er vragen kwamen over de recreatieve visserij en konden deze vragen ook niet overslaan. De korte Screening Survey bestond uit slechts een paar vragen over het wel of niet recreatief vissen in binnenwater en zee- of kustwateren, een grove indicatie van het aantal vistrips per jaar en het gebruikte vistuig.

Uit de resultaten blijkt dat het aantal recreatieve vissers in Nederland redelijk stabiel is gebleven sinds het begin van de jaren '90. In 2009 waren er ongeveer 1.7 miljoen recreatieve vissers in Nederland. Dit is een lichte daling ten opzichte van de laatste peilingen in 2004 (binnenwater) en 2006 (zee- of kustwater). Uit figuur 1 blijkt dat het overgrote deel van de vissers bestaat uit mannen ouder dan 15 jaar. Vissen in het binnenwater is veruit het populairst (vooral bij kinderen jonger dan 15 jaar). Slechts een klein aantal vissers (10%) vist volgens figuur 2 alleen in zee- of kustwateren. Iets meer dan

twee miljoen mensen (man ouder dan 15 1.294.000; vrouw ouder dan 15 jaar 248.000; kind 4-15 jaar 550.000) hebben aangegeven van plan te zijn om in 2010 te gaan vissen.

De hengel is zo goed als het enige vistuig dat gebruikt wordt door recreatieve vissers op de binnenwateren. In zee- of kustwateren werd in 2009 nog wel gebruik gemaakt van vaste vistuigen maar slechts door een paar procent van het totaal aantal recreatieve vissers.

Voorlopige resultaten Diary Survey 2010

Met behulp van de Screening Survey zijn 2000 recreatieve vissers (500 binnenwater, 500 zee- of kustwater en 1000 binnenwater en zee- of kustwater vissers) geselecteerd en uitgenodigd om deel te nemen aan de Diary Survey. Tijdens de Diary Survey wordt aan de deelnemers gevraagd om voor een periode van twaalf maanden per vistrip een zeer gedetailleerde vangstregistratie (inclusief motivatie en uitgaven) bij te houden in een logboek. De Diary Survey, ook wel logboekprogramma genoemd, is in maart 2010 van start gegaan.

Gemiddeld wordt er 3,5 vis per vistrip gevangen in zowel de binnenwateren als de zee- of kustwateren. Tijdens ongeveer tweederde van de vistrisps wordt ook daadwerkelijk vis gevangen. De soortensamenstelling van de vangsten in binnenwateren en zee- of kustwateren van de deelnemers aan het logboekprogramma staan weergegeven in figuur 3.

Uitgaven

Deelnemers aan het logboekprogramma houden niet alleen nauwkeurig hun vangsten bij, maar verzamelen ook zeer gedetailleerde informatie over de uitgaven die gerelateerd zijn aan het beoefenen van hun hobby. Hoe de kosten verdeeld zijn over de verschillende categorieën, staat weergegeven in figuur 4.

De deelnemers aan het logboekprogramma gaven de eerste vier maanden gemiddeld € 17 per maand uit. Omgekeerd komt dit neer op gemiddeld € 200 per recreatieve visser per jaar. Opgemerkt dient te worden dat er natuurlijk grote verschillen bestaan tussen vissers die jaarlijks weinig of juist zeer frequent

vissen. Dit is vergelijkbaar met de uitgaven van recreatieve vissers in Scandinavische landen, maar beduidend minder dan het bedrag wat door recreatieve vissers jaarlijks wordt gependend in Engeland en Amerika.

Het voorlopige bedrag dat is berekend

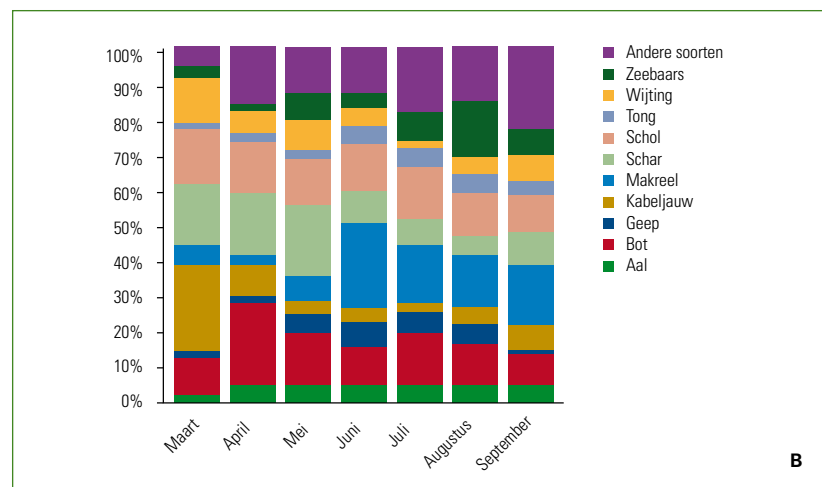
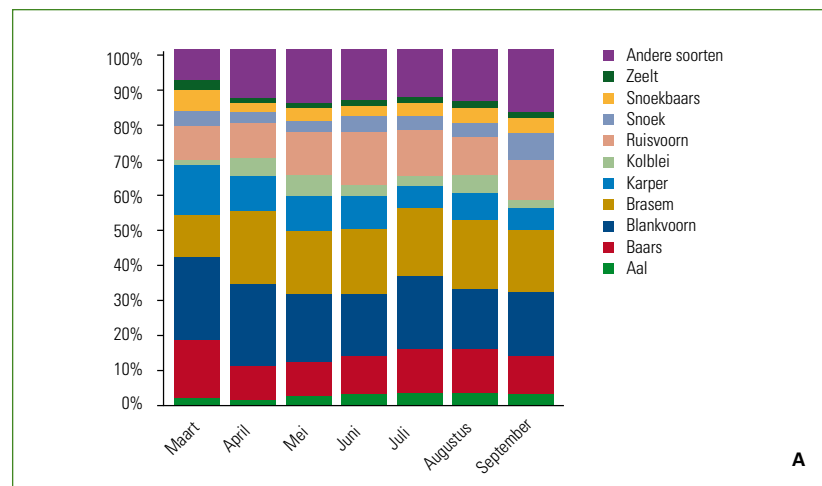
In 2009 waren er ongeveer 1,7 miljoen sportvissers.

met het huidige logboekprogramma, valt ook aanzienlijk lager uit dan de € 577 per visser per jaar die in voorgaande onderzoeken door TNS NIPO werd berekend in opdracht van Sportvisserij Nederland. De resultaten van dit eerdere

onderzoek zijn echter gebaseerd op een enquête (recall survey) met een lange recall periode van twaalf maanden (zie kader). Het is dus aannemelijk dat de resultaten hiervan onbetrouwbaar zijn doordat de kosten in dat onderzoek naar alle waarschijnlijkheid zijn overschat. Een andere studie naar de bijdrage van de recreatieve visserij gaf ook al aan te twifelen aan de betrouwbaarheid van de gebruikte methodologie van de in 2002 uitgevoerde enquête door TNS NIPO.

Gebaseerd op de voorlopige gegevens levert de hele recreatieve visserij (1.650.000 vissers) minimaal een bijdrage van 330 miljoen aan de economie. Wel dient te worden opgemerkt dat het hier gaat om gegevens gebaseerd op metingen van maart tot en met september.

Een interessant feit is verder dat de kosten per gevangen vis grofweg € 15,-

Figuur 3. Soorten samenstelling van de vangsten door recreatieve vissers in binnenwateren (A) en zee- of kustwateren (B).

Veldonderzoek door medewerkers van IMARES.

bedragen. Een door een recreatieve visser gevangen vis draagt dus voor minimaal € 15,- bij aan de economie. Het gaat hier om een minimumschatting omdat veruit de meeste vis levend wordt teruggezet en daardoor dus meerdere keren geld kan opleveren.

Het belang van communicatie

Het Recreatieve Visserij Programma is

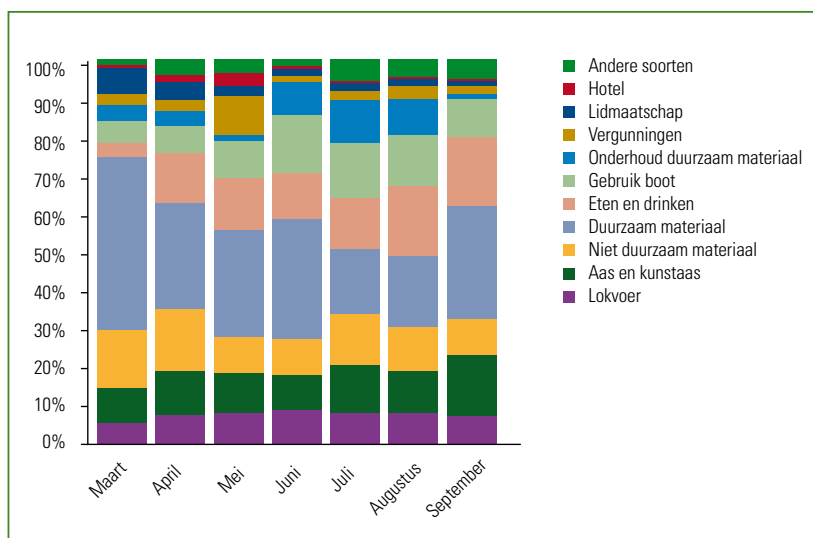
nu een vast onderdeel van de Wettelijke Onderzoek Taken Visserijonderzoek van het Ministerie van Landbouw, Economische Zaken en Innovatie dat wordt gecoördineerd door het Centrum van Visserijonderzoek (CVO). De planning is om de Screening Survey en Diary Survey om het jaar te laten plaatsvinden. Dit om te kunnen voldoen aan (inter)nationale verplichtingen, maar ook om betrouwbare

informatie te verzamelen voor de belangenorganisatie Sportvisserij Nederland. De communicatie rond het Recreatieve Visserij Programma tussen wetenschappers, recreatieve vissers, belangengroeperingen en overheden is hierbij van eminent belang. Jaarlijks zal er worden deelgenomen aan de vergadering van de Internationale Raad voor Onderzoek der Zee om onderzoeksmethodieken te verbeteren, af te stemmen en zo de samenwerking te bevorderen. Tijdens de vergadering van 2010 is bijvoorbeeld afgesproken dat Nederland tijdens de volgende cyclus van het Recreatieve Visserij Programma eind 2011 het schatten van vangsten en inspanningen van Nederlanders in het buitenland zal toevoegen aan het bestaande programma. Het is namelijk lastig voor een land om de vangsten van toeristen te monitoren, maar het is relatief gemakkelijk om visactiviteiten van de eigen inwoners in andere landen te registreren als onderdeel van een lopende Screening Survey en Diary Survey

Onderzoeksassistenten

Een ander gebied waar in de nabije toekomst winst kan worden geboekt, is de directe betrokkenheid van recreatieve vissers bij het Recreatieve Visserij Programma in de vorm van vrijwillige onderzoeksassistenten Vis en Visserij. Een dergelijke samenwerking tussen wetenschappers en recreatieve vissers blijkt in West-Australië uiterst succesvol. Vrijwilligers werken daar nauw samen met personeel van het Ministerie van Visserij op het gebied van voorlichting en onderzoek. Recreatieve vissers zouden onder begeleiding van Sportvisserij Nederland en IMARES bijvoorbeeld in havens andere recreatieve vissers kunnen interviewen en op deze wijze een bijdrage kunnen leveren aan het verzamelen van gegevens van hoge kwaliteit. Aangezien dit artikel mede tot stand is gekomen door de bijdrage van ruim 2000 recreatieve vissers, lijkt de toekomst van het Recreatieve Visserij Programma gewaarborgd. **V**

Figuur 4. Verdeling van de uitgaven per recreatieve visser per categorie.

Geraadpleegde Literatuur

De voor dit artikel geraadpleegde literatuur en andere bronnen is terug te vinden op www.sportvisserij nederland.nl/vis_en_water/actueel